

Т. В. Пілюгіна,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь)
tamara.kalinyuk@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У СВІТОВОМУ ВИМІРІ

У статті представлено філософські теорії та принципи, на яких базується розвиток іншомовної професійної компетентності працівників фіскальної служби; доведено, що вона ґрунтується на поєднанні ідей гуманізму, прагматизму, прогресивізму та конструктивізму, які сприяють становленню особистості через найповніше розкриття її індивідуальних творчих здібностей протягом кар'єри; охарактеризовано класифікацію видів освіти за способом організації навчальної діяльності, методами оцінювання і визнання результатів, процедурами їх документального і правового оформлення.

Ключові слова: працівник фіскальної служби, іншомовна професійна компетентність, філософська теорія, принцип, стандарт, якість.

Постановка проблеми. Сучасне навчання студентів іноземних мов у межах їх професійної освіти викликано потребою суспільства у підготовці фахівців до відповідної сфери діяльності в умовах євроінтеграції. Зміни у соціальному стані, економічне зростання, поділ праці на певні трудові напрями, створення умов для гармонійного розвитку людини спричинили триєдину мету освіти: пізнання таємниць природи, буття (наука), підготовка майбутнього фахівця до здійснення відповідної практики (професійна освіта) і виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні основи вищої професійної освіти, принципи підготовки фахівців досліджували вітчизняні і зарубіжні учені: О. В. Глузман, С. У. Гончаренко, О. А. Дубасенюк, С. Зефф, І. А. Зязюн, Дж. Кері, П. Керон, В. Г. Кремень, В. І. Луговий, Р. МакГі, М. Мунітз, Н. Г. Ничкало, В. А. Семиченко та ін.

Вивченням проблем вищої фіскальної освіти займалися такі дослідники, як Джейн Т. Рубін (Jane T. Rubin), Стефен П. Тренхолм (Stephen P. Trenholm), Стівен Ф. Голуб (Steven F. Holub), Бенсон С. Голдстайн (Benson S. Goldstein), питання професійної етики у податковій службі досліджували Річард Поуел (Richard Powell), Синтія І. Болт-Лі (Cynthia E. Bolt-Lee) та багато інших.

Метою нашого доробку став розгляд філософських теорій, які справили вплив на розвиток іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фіскальних службовців.

Виклад основного матеріалу. Так, засновники біхевіористичної течії (Дж. Уотсон (J. Watson), Е. Торндайк (E. Thorndike), Б. Скіннер (B. Skinner) розглядають людину як механізм, який діє лише під впливом зовнішнього стимулу, заздалегідь відводячи тому, хто навчається пасивну роль. Таким чином, ціль навчання особистості зводиться до модифікації її поведінки.

Історичне коріння лібералізму відходить до давньогрецької, середньовічної і просвітницької філософії. Ідеї ліберальної освіти закладені в основу класичної моделі університету, тобто університету гуманітарного спрямування. Прихильники ліберального напрямку у США (Н. Батлер (N. Butler), Дж. Рассел (J. Russell), С. Хоул (C. Houle) та ін.) мету освіти убачають у підготовці інтелектуальних, культурних, поінформованих і духовно багатих громадян. Вона ґрунтується на культивуванні інтелекту, тобто оволодінні фактичними знаннями з іноземної мови, систематичному вивченні дисципліни та формуванні навичок аналітичного мислення.

Починаючи із середини XIX століття, у результаті розвитку науки, індустріалізації та урбанізації США, з'явився новий підхід до освіти – прогресивістський рух. Прогресивізм є похідною від філософії прагматизму, засновниками якої є Ч. Пірс (C. Peirce), В. Джеймс (W. James), Д. Дьюї (J. Dewey) та ін. Прихильники прагматичної теорії (Е. Ліндемман (E. Lindeman), Дж. Фішер (J. Fischer) та ін.) метою вищої освіти вважають розвиток суспільства через особистісний розвиток кожного громадянина, чиє навчання повинно бути практично орієнтованим та заснованим на особистому досвіді. Це стало поштовхом для поширення ідеї про те, що процес навчання іноземних мов має бути сконцентрованим на студенті, де викладачу відводиться роль фасилітатора, тобто створювача умов для ефективного засвоєння знань.

Засновниками і провідними представниками гуманістичного напрямку в освіті стали американські учені К. Роджерс (C. Rogers) та А. Маслоу (Ab. Maslow). На відміну від біхевіористів, гуманісти розглядають того, хто навчається самостійною, активною, відкритою до змін та самоактуалізації особистістю, відводячи їй в освітньому процесі провідну роль. При цьому, поведінка останньої визначається не зовнішніми факторами, а внутрішньою мотивацією, бажанням самоудосконалюватися, приймати самостійні рішення. Метою іншомовної освіти є розвиток особистісного потенціалу людини.

Представники радикалізму (П. Фрейре (P. Freire), І. Ілліч (I. Illich), Дж. Мезиров (J. Mezirow) та ін.) стверджують, що освіта – це засіб здійснення соціальних, політичних та економічних змін. Роль іншомовної підготовки за професійним спрямуванням полягає у створенні умов для розвитку у студента критичного мислення за допомогою діалогу з ним [1: 32]. Критичне мислення дає людині силу, енергію, яка примушує її діяти і радикально змінювати наявну ситуацію. При цьому той, хто навчається, є добровільним учасником освітнього процесу, де і він, й викладач є рівними.

Конструктивізм – це педагогічна філософія, ключова ідея якої є полягає у неможливості передати знання іноземної мови тому, хто навчається у готовому вигляді. Можна лише створити педагогічні умови для успішного самоконструювання і самозбільшення знань студентів.

Теорія на перше місце ставить точку зору студента, якою б "сирою" вона не була на даний момент. Згідно Ж. Піаже (J. Piaget), це саме та стартова позиція, з якої починається конструювання нового знання у студента через подолання когнітивного конфлікту між внутрішньою, уже складеною, структурою (досвідом), і зовнішньою невідомою реальністю. Усунення цього конфлікту відновлює так звану тимчасову когнітивну стабільність (когнітивну рівновагу), яка характеризується сконструйованим знанням на базі попередньої когнітивної структури. Особливу значущість складеної когнітивної структури у конструюванні нових розумових структур підкреслювали Дж. Брунер (J. Bruner), Н. Хомський (N. Chomsky) та ін. Конструктивізм цінує процес руху до істини більше, ніж саму істину, адже наукове знання – явище не статичне, це процес неперервного конструювання і реорганізації.

Отже, автори по-різному трактують провідні принципи конструктивізму, але з усього розмаїття точок зору можна виділити найбільш загальні позиції, які лягли в основу розвитку іншомовної професійної компетентності, а саме: неможливість передачі знань тому, хто навчається у готовому вигляді, натомість – створення належних педагогічних умов для їх успішного самоконструювання і саморозвитку особистості; мотивація навчання через залучення студентів до пошуку, дослідження та вирішення значущих проблем, передусім, проблем оточуючої їх дійсності, вирішення яких безпосередньо пов'язане з реальною (економічною, соціальною, політичною і т. д.) ситуацією з життя вищого навчального закладу, міста, держави і т. д.; проектування змісту навчання з опорою на узагальнені концепції, системні знання та інтегративні уміння; стимулювання розумової діяльності студентів, мотивація їх мислення уголос, заохочення висловлювань передбачень, гіпотез і здогадок, організація змістовного спілкування та обміну поглядами; створення умов (вибір методів і форм навчання, засобів оцінки), які підкреслюють інтелектуальну гідність кожної людини, особливу цінність її точки зору, персонального підходу до вирішення проблеми, унікального бачення ситуації, індивідуального стилю мислення.

Підсумовуючи аналіз основних філософських течій, ми дійшли висновку про те, що сучасна система іншомовної підготовки у вищій школі найбільшою мірою ґрунтується на поєднанні ідей гуманізму, прагматизму, прогресивізму та конструктивізму. Тому, її основною метою є сприяння розвитку особистості, розкриттю її творчих здібностей, що призводить до зміцнення духовних підвалин, підвищення інтелектуального потенціалу населення, збільшення трудових ресурсів, а у сукупності – до розвитку суспільства. Це досягається за допомогою вирішення конкретних задач, які постають перед педагогами, розробниками освітніх програм та іншими фахівцями з іноземної мови за економічним та юридичним спрямуванням, що, загалом, зводиться до задоволення потреб населення.

Американські дослідники Р. і В. Петерсони (R. & V. Petersons) [2] виділяють такі характеристики розвитку іншомовної компетентності податкової галузі, як загальність, демократизм, неперервність, гнучкість, інтеграція, що можуть розглядатися як її принципи.

Загальність означає включеність усього населення у різні рівні і структури освіти.

Принцип демократизму – це рівність доступу до освіти. Вища фіскальна освіта розглядається як один із фундаментальних прав громадянина, що забезпечує його активну участь у житті суспільства і держави, гарантує стійкий розвиток на основі дотримання принципів демократії, рівності соціальних можливостей чоловіків і жінок, осіб із особливими потребами, етнічних меншин тощо.

Неперервність як один із найважливіших принципів фіскальної освіти було уперше обґрунтовано у працях Дж. Дьюї. Він вважав, що процес навчання повинен не лише відповідати наявним освітнім потребам того, хто навчається, але й формувати у нього нові потреби, які згодом призведуть до продовження досвіду отримання освіти. Сьогодні неперервна освіта розглядається як необхідність продовження навчання протягом усього життя. Це поняття є характеристикою освіти як цілісної структури.

Принцип гнучкості передбачає використання різних навчальних стратегій у відповідь на потреби та інформаційні запити студентів, самопрограмування і самооцінку освітньої діяльності. При цьому, навчальні програми розробляються і реалізуються на основі цілеспрямованості, тобто орієнтації на цілі і пріоритетні завдання вищої податкової освіти; адресності – урахування специфічності освітніх потреб податкових службовців; індивідуалізації – модифікації змісту і методів навчання, темпів засвоєння курсу залежно від освітнього рівня людей та їх можливостей.

Інтеграція забезпечує зв'язок вищої податкової освіти з життям особистості і суспільства, а також взаємозв'язок різних її видів, для яких усі ці принципи є загальними. У дослідженій нами вітчизняній та

зарубіжній літературі описується декілька класифікацій цих видів. Найбільш розповсюдженою є класифікація за способом організації навчальної діяльності, методами оцінювання і визнання результатів, процедурами їх документального і правового оформлення. Відповідно до цих критеріїв, освіта поділяється на формальну (formal), неформальну (non-formal) та інформальну (informal). Розкриємо сутність кожної із них відносно контексту нашого дослідження.

Формальна іншомовна освіта фіскальних службовців має таку назву завдяки набуттю нею певних установлених державою і суспільством форм. Вона характеризується участю в освітніх програмах осіб, які отримують після закінчення документ відповідного зразка – диплом, у якому зазначено, що вони отримали кваліфікацію юриста або економіста у галузі оподаткування із знанням іноземної мови. Він дає право займатися оплачуваною професійною діяльністю за профілем пройденого курсу та отримати більш високу посаду. Цей вид освіти передбачає існування і діяльність спеціальних навчальних закладів та організацій. У системі вітчизняної вищої податкової освіти це податкові факультети вищих навчальних закладів, які організовують освітній процес з іноземної мови за певним, офіційно прописаним зразком, який задає обсяг знань, що опановується, компетенцій, що формуються. Набуті знання, уміння і навички лежать в основі прийнятих у суспільстві уявлень про іншомовну комунікативну компетентність податкового службовця.

Неформальна іншомовна освіта розвивається поза межами звичайної системи професійної освіти, але вона має цілеспрямований і систематичний характер [3: 64-69]. Найбільш розповсюдженими видами закладів неформальної іншомовної освіти фахівця з оподаткування є приватні професійні школи та центри з підготовки і перепідготовки кадрів, які створюються неурядовими професійними організаціями і пропонують навчання для вирішення сучасних, інноваційних професійних проблем, що проводяться у формі короткочасних курсів, тренінгів, семінарів, літніх шкіл у форматі реального і віртуального спілкування. Така освіта є актуальною для осіб, які прагнуть бути обізнаними з нововведеннями у сфері іноземної мови за податковим спрямуванням та удосконалювати свою професійну компетентність.

Неформальний вид освіти характеризується необов'язковим пред'явленням документа, що засвідчує рівень попередньої освіти, умовною регламентованістю навчального процесу, відсутністю системи контролю успішності проходження освітньої програми, завершенням програми, яка не передбачає видачі сертифіката або диплома. Основною ознакою такої освіти є відсутність єдиних, тією чи іншою мірою стандартизованих вимог до результатів навчальної діяльності. При цьому можуть бути у наявності усі інші ознаки навчання – доцільність, процедура зарахування, лекційно-семінарські заняття, система оцінювання успішності, сертифікат про закінчення з указівкою змісту пройденого курсу.

Інформальна освіта є неінституціональним різновидом освіти уже практикуючих фахівців фіскальної сфери. Вона передбачає розвиток іншомовної компетентності завдяки засобам масової інформації, від оточуючих, відвідування тематичних заходів тощо, тобто у ході щоденної життєдіяльності людини. Види інформальної освіти поки не є систематизованими. До числа основних у сфері податкової освіти можуть бути віднесені: навчання за методом спроб і помилок, стихійна самоосвіта у вигляді самостійного пошуку відповідей на хвилюючі запитання або способів розв'язання практично значущих проблем, отримання нових знань за допомогою використання сучасних інформаційних технологій і соціальних мереж, збагачення свого духовного світу за допомогою читання та інше.

Результати інформального навчання не оформлюються документально і, зазвичай, не отримують офіційного визнання зі сторони інших інститутів суспільства. Хоча, за своєю суттю і змістом це той же процес отримання знань і розвитку умінь, поглиблення світорозуміння та збільшення особистісного потенціалу, який ми бачимо у формальній та неформальній освіті.

Можна зробити висновок, що у сучасному світі відбувається інтеграція формальної, неформальної та інформальної освіти, тоді як раніше ці види розглядалися як дискретні, незалежні один від одного.

До числа провідних дослідників, які зробили значний вклад у розвиток вищої професійної освіти працюючих податкових кадрів на засадах формальності, неформальності та інформальності, варто віднести прибічника ідей гуманізму М. Ноулза (M. Knowles) як одного з найбільш відомих американських теоретиків і практиків у галузі освіти дорослих, який у другій половині ХХ століття увів у широкий ужиток термін "андрагогіка" як "одночасно мистецтво і наука про надання допомоги дорослим в отриманні освіти" [4: 43]. Він розглядає людину як самостійну, активну, здатну до саморозвитку істоту. Андрагогіка створює теоретичні і методологічні основи діяльності, які допомагають дорослим практикуючим податковим кадрам отримати професійні знання, засвоїти досягнення культури, сформувати (або переглянути) життєві принципи, тим самим забезпечуючи виконання соціалізуючої, реабілітуючої та індивідуалізуючої функцій професійної освіти.

Методологічні ідеї дослідника покладені в основу найбільших міжнародних конференцій з освіти дорослих: Гамбургської (Fifth International Conference on Adult Education (CONFINTEA) (1997 p.), Софійської (Sofia Conference on Adult Education) (2002 p.), Лексінгтонської (Lexington Conference 'Building Sustainable Futures Through Learning and Partnerships' (USA) (2013 p.) та ін.

Усі розглянуті теорії також вплинули на розвиток стандартів іншомовної підготовки у вищих навчальних закладах світу та України зокрема. У різні періоди розвитку такої освіти існувало декілька

підходів до визначення понять "стандарт іншомовної підготовки" та "якість іншомовної підготовки", які між собою пов'язані і зумовлені змінами у соціальній політиці, наукових теоріях, технологіях підготовки фахівців, досвіді вищої податкової освіти.

Ці поняття досліджувало багато учених, зокрема Х. Фрай (H. Frye), С. Кетерідж (S. Ketteridge), С. Маршал (S. Marshall) та ін. Наприклад, у системі американської вищої освіти поняття "якість іншомовної підготовки" уживається у загальному сенсі для позначення аспектів процесу навчання, зокрема вплив на навчальний досвід студентів, умови навчання, підтримку студентів; "стандарт іншомовної підготовки" – стосовно очікуваних і дійсних рівнів результатів навчання [5: 134]. Очікувані рівні закладено у кваліфікаційних вимогах, навчальних програмах, методах пізнання. Реальні рівні, досягнуті студентами, представлені у їх результатах, процесі навчання, оцінюванні репрезентованих знань та умінь. Наслідком спільної діяльності педагогічного колективу і студентів є створення програм, оцінювання досягнень студентів, аналіз роботи кафедри.

У межах когнітивістської концепції у 60-ті роки ХХ ст. у США зароджується критеріальний підхід до постановки цілей та оцінювання результатів освітнього процесу, що передбачає три головні ідеї: акцент на окремих і загальних результатах; визначення цілей навчання на діагностичній основі; виявлення конкретних результатів діяльності навчальних закладів, програм тощо.

У 70-ті роки розвивається підхід, що ґрунтується на уявленні про професійну компетентність фахівця [6: 14]. У педагогічну літературу вводяться терміни "компетентність" і "компетенція". Компетенції – це професійно-особистісні якості, необхідні для виконання професійних функцій на конкретному робочому місці. Крім посадових обов'язків, для кожної посади є свій добір компетенцій, сукупність яких і утворює компетентність працівника. За компетентнісного підходу коригуються уявлення про іншомовну компетентність випускника вищого навчального закладу: увага приділяється не лише засвоєнню інформації, отриманню знань, але і формуванню професійної поведінки та професійно-особистісних якостей. Таке уявлення вплинуло на показники оцінювання результатів навчального процесу, на структуру і способи побудови змісту вищої освіти. Навчально-пізнавальна діяльність студентів почала збагачуватися творчо-перетворювальним, проектним, дослідницьким аспектами. Так визначилися три головні компоненти у компетентнісній освіті: знання, уміння і цінності.

Отже, навчання іноземних мов за професійним спрямуванням майбутніх працівників фіскальної служби, яке ґрунтується на філософії вищої професійної освіти, розвивається на принципах загальності, демократичності, гнучкості, неперервності, інтеграції і гуманізації, покликане сприяти постійному удосконаленню іншомовної компетентності фахівця протягом його кар'єри, а його основною функцією є задоволення індивідуальних професійних потреб та інтересів особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Freire P. *Pedagogy of the Oppressed* / P. Freire. – N.Y. : Herder and Herder, 1970. – 20 p.
2. Petersen R. *University Adult Education* / R. Petersen. – N.Y. : Harper & Brothers, 1960. – 290 p.
3. Bock J. C. *Nonformal education policy : Developing countries* / J. C. Bock, C. M. Bock ; [ed. C. J. Titmus] // *Lifelong learning for adults : [an international handbook]*. – N.Y. : Pergamon Press, 1989. – P. 64–69.
4. Knowles M. *Andragogy in Action : Applying Modern Principles of Adult Learning* / M. S. Knowles. – San Francisco : Jossey-Bass, 1984. – 328 p.
5. Fry H. *A handbook for teaching and learning in higher education : enhancing academic practice* / Fry Heather, Ketteridge Steve, Marshall Stephanie. – London : Kogan Page, 1999. – 415 p.
6. Spring J. *American education* / J. Spring. – P. : McGraw-Hill Humanities, 2011. – 320 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Freire P. *Pedagogy of the Oppressed* / P. Freire. – N.Y. : Herder and Herder, 1970. – 20 p.
2. Petersen R. *University Adult Education* / R. Petersen. – N.Y. : Harper & Brothers, 1960. – 290 p.
3. Bock J. C. *Nonformal education policy : Developing countries* / J. C. Bock, C. M. Bock ; [ed. C. J. Titmus] // *Lifelong learning for adults : [an international handbook]*. – N.Y. : Pergamon Press, 1989. – P. 64–69.
4. Knowles M. *Andragogy in Action : Applying Modern Principles of Adult Learning* / M. S. Knowles. – San Francisco : Jossey-Bass, 1984. – 328 p.
5. Fry H. *A handbook for teaching and learning in higher education : enhancing academic practice* / Fry Heather, Ketteridge Steve, Marshall Stephanie. – London : Kogan Page, 1999. – 415 p.
6. Spring J. *American education* / J. Spring. – P. : McGraw-Hill Humanities, 2011. – 320 p.

Матеріал надійшов до редакції 16.02. 2015 р.

Пилюгина Т. В. Философские основы развития иноязычной профессиональной компетентности работников фискальной службы в высших учебных заведениях в мировом измерении.

В статье представлены философские теории и принципы, на которых основывается развитие иноязычной профессиональной компетентности будущих работников фискальной службы; доказано,

что она основывается на сочетании идей гуманизма, прагматизма, прогрессивизма и конструктивизма, которые способствуют становлению личности через полное раскрытие ее индивидуальных творческих способностей в течение карьеры; охарактеризована классификация видов образования по способу организации учебной деятельности, методам оценки и признания результатов, процедурам их документального и правового оформления.

Ключевые слова: *работник фискальной службы, иноязычная профессиональная компетентность, философская теория, принцип, стандарт, качество.*

Piliugina T. V. Philosophical Foundations of Fiscal Officers' Foreign Language Professional Competence Development in Higher Educational Establishments in the Global Dimension.

The research deals with philosophical theories and principles which influence on the development of the future fiscal officers' foreign language professional competence; describes the classification of educational types by means of the learning activity organization, methods of results assessment and recognition, procedures of their documentary and legal execution. To solve the tasks and achieve the goals the following methods are applied: theoretical analysis method by which the philosophical concepts are revealed and explained; systematic analysis has allowed to explore the development of tasks, content, forms and methods interdependence; comparative pedagogical analysis has concentrated on the influence of world philosophical concepts on tax officers' foreign language training in Ukraine; extrapolation, forecasting analysis is useful for disseminating the findings obtained from studies on the domestic fiscal officers' professional development in terms of the lifelong education. The research has shown that fiscal officers' foreign language professional competence development is grounded on the theoretical basis of higher professional education that has being developed through the combination of humane, pragmatic, progressive and constructive ideas.

Key words: *fiscal officer, foreign language professional competence, philosophical theory, principle, standard, quality.*